

## СУТЬ ВИРОБНИЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА ТА ХАРАКТЕРИСТИКА ЙОГО ОСНОВНИХ ЕЛЕМЕНТІВ

*В статті досліджені сучасні підходи до тлумачення категорії “виробничий потенціал” та охарактеризовані його основні елементи. Виокремлено основні проблеми, які виникають у процесі взаємодії чинників виробництва. Задля підвищення ефективності використання виробничого потенціалу аргументовано використання логістичного підходу в управлінні ресурсами підприємства.*

**Ключові слова:** виробничий потенціал, виробництво, ресурси, фактори

*Shurpenkova R., Demko I.*

## ESSENCE OF ENTERPRISE PRODUCTIVE CAPACITY AND CHARACTERISTICS OF ITS BASIC ELEMENTS

*Modern approaches to the interpretation of the category of “productive capacity” are studied and its basic elements are described. The main problems that arise in the interaction between the factors of production are distinguished. In order to improve the efficiency of production capacity usage the application of a logistic approach in enterprise resource management is grounded.*

**Keywords:** production capacity, production, resources, factors

### 1. Вступ

Важливим фактором розвитку та інтенсифікації виробництва є стабільна забезпеченість підприємства виробничими ресурсами. Водночас, виробничі ресурси – це один із основних факторів, які впливають на кінцеві результати господарювання. В сучасних умовах раціональне використання виробничих ресурсів є обов’язковою передумовою не тільки подальшого розвитку, але й самого функціонування будь-якого промислового підприємства. Актуалізують дану проблему значні обсяги споживання вітчизняними підприємствами матеріальних і трудових ресурсів, а також використання ними зношених основних засобів і застарілих технологій виробництва. Відповідно, пошук резервів зниження матеріальних витрат і збільшення на цій основі обсягів виробництва продукції та фінансових результатів від її реалізації – першочергове завдання аналізу виробничих ресурсів підприємств.

Питанням аналізу виробничих ресурсів та управління ними присвячені роботи багатьох зарубіжних і вітчизняних учених, зокрема, таких як: Ф. Ф. Бутинець [1], В. В. Іванієнко [2], М. І. Баканов [3], О. Д. Шеремет [4], А. А. Бернстайн [5], В. В. Ковальов [6], О. Н. Волкова [6], П. Я. Попович [7], М. Г. Чумаченко [8] та ін. Однак, незважаючи на це, недостатньо дослідженими є питання, пов’язані з удосконаленням аналізу виробничих ресурсів з урахуванням вимог процесу глобалізації економіки.

**Мета статті** – дослідити сучасні підходи до тлумачення категорії “виробничий потенціал” та характеристика його основних елементів і визначення проблем у процесі їх взаємодії.

### 2. Характеристика виробничого потенціалу підприємства

Виробничий потенціал – соціально-економічна категорія, що характеризує ресурсний потенціал як статичний елемент, залучений у процес виробництва, також власне виробничий процес як динамічний елемент і, нарешті, його кінцевий результат, який завершується матеріальним продуктом. Враховуючи системний підхід, доцільно зазначити, що до кінцевого результату належить не лише кінцевий продукт, а й ціна його виробництва, тобто рівень соціально-економічної ефективності виробничого процесу.

Таким чином, виробничий потенціал підприємства – поняття відносне: для одних цілей, за одних первинних умов, які формуються на ринках, він може бути достатньо високим, за інших – низьким. Так само, як і для різних тимчасових періодів, потенціал підприємства може відповідати або не відповідати вимогам потенційних споживачів продукції фірми [9, с. 194]. У науковій літературі одним із перших поняття “виробничий потенціал” використав А. Анчишкін, включивши у нього “набір ресурсів, які в процесі виробництва приймають форму чинників виробництва” [10, с. 14].

Цей підхід до концепції виробничого потенціалу набув широкого поширення серед дослідників. Виділяють дві “ресурсні” позиції. Перша – виробничий потенціал є сукупністю ресурсів без урахування їх взаємозв’язку і участі в процесі виробництва. Особливість другої позиції полягає в трактуванні виробничого потенціалу як сукупності ресурсів, здатних продукувати певну кількість матеріальних благ. Разом з ресурсним підходом до визначення ества виробничого потенціалу зустрічаються й інші трактування. Відтак, Ю. Донець

вважає виробничий потенціал синонімом виробничої потужності підприємства, об'єднання, і тому вважає можливим визначати його як “максимально можливий річний, добовий, годинний або віднесений до іншої тимчасової одиниці об'єм випуску продукції” [11, с. 3]. На думку Є. Воробйова, виробничий потенціал – це реальний обсяг продукції, який економіка в змозі виробити за умови повного використання наявних ресурсів [12, с. 363].

Виходячи з цих концепцій, у виробничий потенціал включаються різні ресурси. В одному випадку до нього відносять тільки виробничі фонди і потужності, в іншому – виробничі фонди і кваліфіковані кадри. Існує також підхід, за якого виробничий потенціал об'єднує ресурси управління і організації виробництва, кадри, науково-технічну інформацію.

Аналіз вищевикладених точок зору дозволяє дійти висновку, що виробничий потенціал господарюючої системи є сукупністю ресурсів, наданих в її розпорядження для творчої діяльності. Кількісні і якісні параметри цих ресурсів, а також їх інтеграція визначають виробничу здатність господарської ланки. Проте, виробничий потенціал, визначаючи можливість випуску матеріальних благ і послуг, не може служити мірою корисного ефекту. Основне призначення виробничого потенціалу підприємства полягає в створенні нових вартостей, а

### 3. Зв'язок між вхідними ресурсами та результативним виходом продукції

Процес виробництва нерозривно пов'язаний з виробничими ресурсами, які є основними факторами впливу на обсяг випуску продукції. Відповідно, виробничий потенціал лише тоді є чинником виробництва, коли ресурси, що знаходяться в органічній єдності, здатні забезпечити виробництво продукції.

Методологічно зв'язок між вхідними ресурсами та результативним виходом продукції описується функцією виробництва. Виробнича функція – економіко-математичний метод аналізу господарської діяльності на макро- і мікрорівні, який дозволяє прогнозувати економіку, виявляти шляхи підвищення ефективності виробництва.

Виробнича функція підприємства визначає максимальний обсяг випуску за будь-якої сукупності ресурсів і незмінній технології. Зміна технології веде до зміни самої функціональної залежності. За незмінної технології виробнича функція має низку властивостей, що визначають співвідношення між обсягами випуску продукції та кількістю використаних ресурсів.

Доцільно виділити такі групи виробничих ресурсів: персонал (трудові ресурси); засоби праці (основні засоби); предмети праці (матеріальні ресурси).

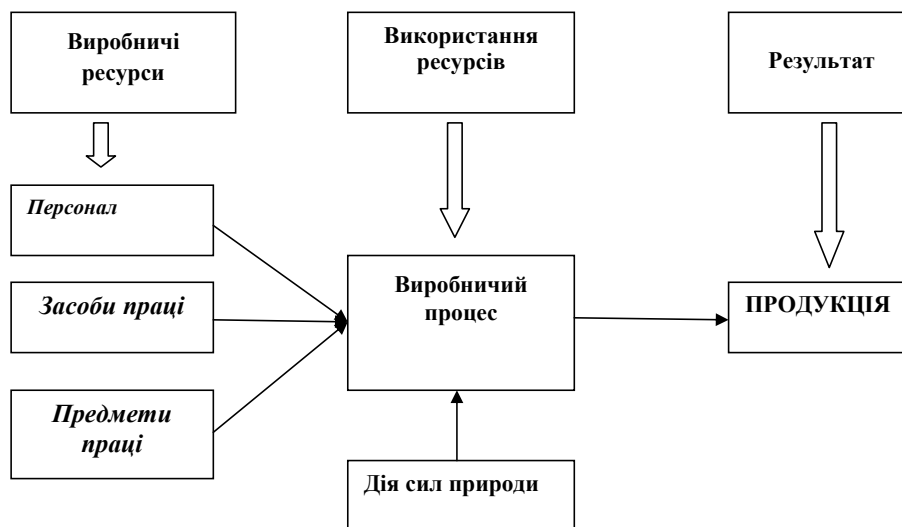


Рис.1. Схема елементів виробничого процесу

його елементи повинні цілеспрямовано адаптуватися до вимог продукції, що виготовляється. Це своє призначення він зможе виконати, якщо прийнятим речовинно-натуральна форма і кількісне співвідношення його складових роблять його здатним функціонувати як вартість, яка створює вартість і додаткову вартість (тобто, коли склад і характеристики елементів виробничого потенціалу відповідають і визначаються параметрами продукції, що виготовляється).

На рис. 1 наведено схему використання виробничих ресурсів до отримання певного результату.

Види факторів виробництва зумовлені різноманітною виробничою діяльністю людини у багатьох галузях, сферах, підрозділах і регіонах. Працівники, як чинники виробництва, можуть бути задіяні у матеріальному виробництві чи духовній сфері, у різних регіонах країни тощо. Види факторів виробництва різноманітні, що є об'єктивною підставою суспільного поділу праці.

Види факторів виробництва характеризуються визначеністю. Вони представлені засобами виробництва (речовий чинник) і безпосередніми виробниками (особистий чинник), наділеними здатністю

до праці (у тому числі до підприємницької діяльності), яка реалізується у поєднанні з засобами праці.

Функціонуванню та взаємодії чинників виробництва передують їх поєднання. Будь-який процес виробництва – це поєднання людей певним способом між собою та з відповідними речовими факторами. З метою приведення всіх чинників у рух потрібно віднайти відповідні кількісні співвідношення між усіма речовими елементами виробництва та чисельністю працівників. Це завдання вирішує технологія, що визначає способи переробки різних видів ресурсів та одержання готових продуктів. З урахуванням кількісного аспекту між чинниками виробництва повинна дотримуватись відповідна пропорційність розмірів. Вона визначається техніко-технологічними параметрами виробництва. Наприклад, кількість працівників визначається не лише кількістю виробленої продукції, а й технологією її виробництва. Незбалансованість ресурсів у кількісному плані може призвести до того, що певний компонент виробництва залишиться фактором можливого використання і, відповідно, не проявить себе як продуктивна сила.

Серед проблем, які виникають у процесі взаємодії чинників виробництва, найсуттєвішими є такі: забезпечення збалансованого розвитку засобів виробництва і трудових ресурсів, їхньої взаємної якісної та кількісної тотожності; формування і підтримання мотивації до освоєння прогресивніших засобів виробництва; заміна ручної, малокваліфікованої праці на технічно і технологічно оснащену, що дає змогу значно зменшити питомі витрати всіх ресурсів; досягнення оптимальних пропорцій при формуванні техніко-технологічної бази виробництва; виявлення і освоєння нових, прогресивних форм залучення працівників у виробничий процес; створення і утримання на належному рівні організаційно-економічного механізму управління процесом поєднання та використання чинників виробництва, за якого досягався б найбільший результат за найменших витрат.

Вирішення зазначених проблем дозволить не лише оптимальним чином поєднувати фактори виробництва, а й забезпечувати відповідний рівень управління ресурсовикористанням.

Одним з елементів управління ресурсовикористанням доцільно визнати *логістичний підхід*. Світова практика використання логістичних систем управління ресурсами свідчить про те, що їх принципи управління діяльністю підприємства у сучасних умовах є важливішим аспектом забезпечення розвитку підприємств, посилення заощадження трудових, матеріальних, енергетичних і грошових ресурсів та підвищення ефективності управління на всіх рівнях.

Фактором, який інтегрує елементи логістичної системи у функціонуючий механізм, є матеріальний потік ресурсів, призначених до виробничого чи кінцевого споживання.

Управління в логістичній системі спрямовано не лише на фізичне переміщення матеріальних ресурсів від постачальника до споживача, а й на досягнення їх раціонального використання, противитратності та максимальної комерційної вигоди.

#### 4.Висновки

Виробничий потенціал господарюючої системи є сукупністю ресурсів, наданих в її розпорядження. Проблема вимірювання величини виробничого потенціалу вельми важлива як в теоретичному, так і практичному плані. Величина виробничого потенціалу забезпечує умови для оновлення продукції і підвищення її якості та є основою для прогнозування обсягів промислового виробництва. Співвідношення величини потенціалу з кінцевими результатами функціонування дає комплексне уявлення про ступінь використання виробничих ресурсів.

Вирішення проблем, які виникають у процесі взаємодії факторів виробництва, вбачається у використанні логістичного підходу в управлінні ресурсами підприємства, який здатний забезпечити їх раціональне використання.

#### СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бутинець Ф. Ф. Економічний аналіз [Текст] : навч. посібник / Ф. Ф. Бутинець. – Житомир : Рута, 2003. – 680 с.
2. Іванієнко В. В. Фінансовий аналіз [Текст] : навч. посібник / В. В. Іванієнко. – Х. : ІНЖЕК, 2003. – 167 с.
3. Баканов М. И. Экономический анализ в торговле [Текст] : учеб. пособ. / М. И. Баканов и др. ; [Под ред. М. И. Баканова]. – М. : Финансы и статистика, 2007. – 336 с.
4. Баканов М. И. Теория экономического анализа [Текст] : учебник / М. И. Баканов, А. Д. Шеремет. – [4-е изд., доп. и перераб.]. – М. : Финансы и статистика, 2001. – 416 с.
5. Бернстайн Л.А. Анализ финансовой отчетности: теория, практика и интерпретация [Текст] : науч. изд. / Л. А. Бернстайн ; [пер. с англ. ; науч. ред. И.И. Елисеева]. – М. : Финансы и статистика, 1996. – 799 с.
6. Ковальов В. В. Аналіз господарської діяльності підприємства [Текст] : навч. посіб. / В. В. Ковальов, О. Н. Волкова. – М. : ПБОЮЛ, 2000. – 355 с.
7. Попович П. Я. Економічний аналіз діяльності суб'єктів господарювання [Текст] : підручник / П. Я. Попович. – [3-тє вид., перероб. і доп.]. – К. : Знання, 2008. – 630 с.
8. Економічний аналіз [Текст] : навч. посібник / [М. А. Болух, В. З. Бурчевський, М. І. Горбатюк та ін. ; за ред. акад. НАНУ М. Г. Чумаченка]. – [2-ге вид., перероб. і доп.]. – К. : КНЕУ, 2003. – 555 с.
9. Василенко В. О. Антикризове управління підприємством [Текст] : навч. посібник / В. О. Василенко. – К. : ЦУЛ, 2003. – 504 с.
10. Анчишкин А. И. Прогнозирование роста экономики [Текст] : учеб. изд. / А. И. Анчишкин. – М. : Экономика, 1996. – 98 с.
11. Донец Ю. Ю. Эффективность использования производственного потенциала [Текст] : науч. изд. / Ю. Ю. Донец. – К. : Знание, 1998. – 123 с.
12. Воробйов Є. М. Економіка : довідник старшокласника та абітурієнта [Текст] : посібник / Є. М. Воробйов. – Х. : ТОРСІНГ ПЛЮС, 2005. – 400 с.